

אגף א' - קידום ילדים ונוער בסיכון

עתידי תכנית היל"ה הילה

שיעור מקוון לדוגמה למורי 12 שנות לימוד בתוכנית היל"ה / ישראלה הלזנר

נושא השיעור: בראשית פרק ד' – קין והבל – אות קין

קהל היעד: תלמידי/ות 12 שנות לימוד - היל"ה

משך השיעור: 90 דקות (שיעור כפול, מומלץ עם הפסקה)

מטרת השיעור: הכרות עם סיפור קין והבל, הבנת המשמעויות האוניברסליות והאקטואליות הנלוות לסיפור זה.

לפני השיעור – טריגר:

מבקשים בקבוצת הווטסאפ מהתלמידים/ות לחשוב על מתנה שהיו רוצים להביא למשהו ואיך היו מגיבים אם המתנה לא היתה מתקבלת?

מהלך ראשון - פתיחה:

פותחים את השיעור בשיחה על מה שהכינו התלמידים/ות בנוגע לשאלה **שנשלה** אליהם- מה היו רוצים לתת למשהו חשוב ואיך היו מגיבים אם מתנתם לא היתה מתקבלת.

מהלך שני:

קוראים את הפרק ביחד. מציגים לתלמידים/ות את השאלות: האם ניתן להבין את קין? מהי קללה? מי מקולל בעיניהם? האם ראוי לקלל ולנדות אדם? האם הקללה היא עונש מספיק על מעשה הפשע שלו?

מהלך שלישי:

מציעים פעילות לתלמידים/ות: קראו את הקטע מפרק ד' וסמנו מילה חוזרת. חשבו מה משמעות חזרה זו. כיצד נראה עונשו של קין? כתבו מהו לדעתכם אות קין.

בבראשית ד' מסופר:

ג ויהי, מקץ ימים; ויבא קין מפרי האדמה, מנחה לה'. ד והבל הביא גם-הוא מבכורות צאנו, ומחלבהו; וישע ה' אל-הבל ואל-מנחתו. ה ואל-קין ואל-מנחתו, לא שעה; ויחר לקין מאד, ויפלו פניו. ו ויאמר ה', אל-קין: למה חרה לך, ולמה נפלו פניך. ז הלוא אם-תיטיב, שאת, ואם לא תיטיב, לפתח חטאת רבך; ואליך, תשוקתו, ואתה, תמשל-בו. ח ויאמר קין, אל-הבל אחיו; ויהי בהיותם בשדה, ויקם קין אל-הבל אחיו ויהרגהו. ט ויאמר ה' אל-קין, אי הבל אחיך; ויאמר לא ידעתי, השמר אחי אנכי. י ויאמר, מה עשית; קול דמי אחיך, צעקים אלי מן-האדמה. יא ועתה, ארוך אלה, מן-האדמה אשר פצתה את-פיה, לקחת את-דמי אחיך מידיך. יב כי תעבד את-האדמה, לא-תסוף תת-כחה לך; נע ננד, תהיה בארץ. יג ויאמר קין, אל-ה' גדול עיני, מנשא. יד הן גרשת אתי היום, מעל פני האדמה, ומפניך, אסתר; והייתי נע ונד, בארץ, והיה כל-מצאי, יהרגני. טו ויאמר לו ה', לכו כל-הרג קין, שבעתים, יקם; וישם ה' לקין אות, לבלתי הכות-אתו כל-מצאו.

מן הסיפור עולה כי מצד אחד קין נענש, מצד שני הוא מוגן על ידי אות, שיש המפרשים שהוא אינטואיציה לבחור בדרך בה ימנע מעימות עם אנשים. בעולם העתיק נחשבה הנוודות לקלה. בעולם בו בני אדם התפרנסו מן האדמה (המילה אדמה כפי שהדגשתי לעיל היא מילה מנחה בקטע) נחשבה הנוודות לעונש קשה מנשוא. פירושה היה חוסר פרנסה, חוסר מוגנות, חוסר יציבות.

קללת קין התגלגלה אל מושג היהודי הנווד חסר הבית ואנשים ראו בו, ביהודי, מי שקולל נודה מחברת בני האדם.

מהלך רביעי:

מצגיגים בפני התלמידים/ות את התמונה הבאה:

נחום טים גידל, אודיסאוס, 1943/

מציעים פעילות לתלמידים/ות: התבוננו בתמונה. מה אתם יכולים לומר על הדמות? מה לדעתכם הקשר בינה לבין סיפור קין?

מוסיפים מידע על התמונה:

בתמונה המצולמת מאוסף גידל (צלם ישראלי יליד גרמניה שחי בשנים 1909-1996) רואים דמות של נווד. דמות בדרך, שבגדיה בלויים והבעתה קשה. דמות המביטה את האופק כשנשאלת השאלה אם יש אופק להביט אליו? החבלים שמסביבה נראים כתבלי אונייה, אולם הם גם מטפאורה לכבלים בהם היא קשורה ואסורה. מצחה מקומט, גביניה מכווצים, שפתיה חשוקות והיא שקועה במחשבות.

מציעים פעילות אפשרית אחרת או נוספת לתלמידים: חפשו מה משמעות השם אודיסאוס. מה הייתם אומרים או כותבים לדמות בתמונה? האם הייתם צובעים אותה? מדוע הצילום בשחור לבן? מה עדיף צבע או צילום שחור לבן?

כותרת התמונה "אודיסאוס" לקוחה מן המיתולוגיה היוונית שם מלך איתקה, אודיסאוס, יוצא למסע אחרי מלחמת טרויה לביתו, ומגיע אליו מחופש לקבצן. אולם אודיסאוס הוא גיבור ומנצח. האם הדמות בצילום מנצחת? מסעה מתרחש בשנת 1943 שנה בה עדיין מתרחשת מלחמת העולם השנייה...

בפסוק 14 בפרק ד' אומר קין "והייתי נע ונד בארץ והיה כל מוצאי יהרגני" כפי שהודגש לעיל בקו תחתון. חששו של קין מתגשם בגורל היהודי הנווד בגלות שקל היה לכל מוצאו לפגוע בו כפי שמראה צילומו של גידל.

אפשרות נוספת או אחרת – מציגים לתלמידים/ות את השיר הבא:

בשירו "וימלט קין" כותב יעקב שבתאי:

וימלט קין אל הימים

וימלט קין אל ההרים

וימלט קין למערות...

[...]

ועל מצחו האות

ועל ידיו הדם

ושם אביו אדם

ויאמרו לו: לך!

"הו אלוהים, אלוהים לאן?"

ואני אדם!"

מציעים פעילות : התוכלו להוסיף לשיר שורה או שתיים של תשובת אלוהים לקין שבשיר?

הרוצח והרודף בגלגולו הנורא הפך לנרדף. מי יודע לאן נמלטה הדמות בתצלום. על מצחה במקום אות – קמטים. גם לדמות בתמונה אמרו לך מכאן. גם לדמות בתמונה יש שאלות לאן? היא יודעת שהיא אדם. האם גם האחרים יודעים שהיא אדם?

עד כאן שיעור ראשון

***

בשיעור השני קוראים ביחד שני קטעי פרשנות לפרק ומשיבים על שאלות :

מהלך ראשון

פרשנותו של הרב סתו-

<https://www.929.org.il/page/4/post/92>

נביא, יזם, רוצח

מי שמסוגל להרוג אחד אינו יכול להתקרב לאלוקים גם אם הוא נביא ומוכשר, יצירתי ובעל יוזמה

סיפור קין והבל הוא אחד הסיפורים המקוממים ביותר בתנך לקורא המצוי.

קין יוזם את הבאת הקרבן הראשון בתולדות המין האנושי. אלוקים מדבר אליו, מה שאומר שהוא ברמה רוחנית של נביא. קורבנו נדחה. הבל מחקה את אחיו הבכור ומביא בעקבותיו קורבן, ודווקא מנחתו מתקבלת בעיני השם. מרגיז ומעצבן ואפשר להבין ללבו של קין.

בלי לדעת מדוע אכן קורבנו לא רצוי בעיני האלוקים, מעיד סופו כי אכן השם ירד לנבכי נשמתו. מי שמסוגל להרוג אחד אינו יכול להתקרב לאלוקים גם אם הוא נביא ומוכשר, יצירתי ובעל יוזמה. מי שבשל כעסו וקנאתו יפגע בצלם אלוקים אחר אינו ראוי לעבוד בבית אלוקים.

מאוחר יותר תאמר התורה כי כהן שהרג "מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כא, יד) - אפילו הוא באמצע עבודת הקודש. ההלכה תאמר שכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו. קין יוותר בתולדות המין האנושי כמי שיזם את עבודת האלוקים בקורבנות וכמי שהחמיץ את ההזדמנות בפגיעה בצלם אלוקים.

מהי החמצה של קין לדברי הכותב ולמה הסיפור מקומם לדעתו?

מדוע נכרתה שושלת קין המפוארת

השושלת של קין היא ציביליזציה יצירתית, מוצלחת, מפתחת את העולם. אבל יש משהו אחד שחסר בה

פרק ד מציג לפנינו אנושות מחוץ לגן העדן – משפחת האדם וצאצאי קין, אחרי שפיכת דמי אחיו. אנושות יצירתית מצליחה. יש בה אנשים מפתחי ציביליזציה – אחד נֶבֶל, "אבי יֵשֶׁב אֵהֶל וּמְקִנָה", אחד יוֹבֵל, "תִּפֵּשׁ כְּנוֹר וְעוֹגֵב", שלישי תוֹבֵל-קִין, "לֵטֵשׁ כָּל תְּרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרָזֶל."

קין היה עובד אדמה, ואחרי ששפך את דמי אחיו גם בנה עיר. הוא נע ונד בארץ, אבל הצליח לפתח אותה בהיקף יוצא דופן. והנה, כל השמות שבשושלת קין – "חֲנוּךְ – עֵירֹד – מַחוּיָאֵל – מֵתוּשָׁאֵל – לִמְךָ" (פרק ד'), נמצא אותם ודומים להם אחר כך גם בשושלת שת – "קִינֵן – מַהֲלָאֵל – יֵרֹד – חֲנוּךְ – מֵתוּשֶׁלַח – לִמְךָ" (פרק ה'). רק "אנוש" ו"נח", אין להם מקבילה בשושלת קין.

השושלת של קין היא ציביליזציה יצירתית, מוצלחת, מפתחת את העולם אבל אין בה אנושיות. ראשיתה בשפיכות דמים וסופה בשפיכות דמים. קין נע ונד בגלל שפיכות הדמים, ולמד שר לנשי שיר על שפיכות דמים - "כי איש הרגתי לפצעי, וילד לחַבְרָתִי."

השושלת הזאת שיצרה ציביליזציה כל כך מפותחת אבל כל כך מלאה שפיכות דמים, לא ראויה ליצור עולם שיש לו תקווה ואחרית, עולם שיש בו אנושיות ומנוחה ונחמה, ולכן כל השושלת הזאת נכרתה ונעלמה, וספר תולדות אדם יצא מִשֵׁת, ולא משושלת קין.

למה למרות הכישרונות הרבים נכחדה שושלת קין לדברי הכותב? אם תרבות אינה מספיקה מה חסר לדעתו ליצירת עולם עם תקווה ואחריות?

מהלך שני

התלמידים/ות מתנסים במתן תשובות לשאלות (ניתן להשתמש בשאלות הבאות או לשלב שאלות מן התלקיט):

1. מדרש תנחומא מספר שאמר הקב"ה לקין: איפה הבל אחיך? ענה לו קין - לא ידעתי, השומר אחי אנוכי? אתה הוא ששומר את כל הבריות (בני האדם) ואתה מבקש אותו מידי? אילו קיבלת קרבני כמותו, לא הייתי מתקנא בו.

א. מהן שתי הטענות של קין אל ה'?

ב. האם לדעתכם מוצדקת הביקורת של קין את האל? נמקו.

2. קראו פסוקים ט"ז-י"ב והשיבו :

א. ה' מעניש את קין על מעשיו. מהו העונש ואיך הוא קשור לעיסוק של קין?

ב. על עונשו של קין אומר הפרשן רמב"ן "שלא ינוח ליבו ולא ישקוט".
מה לדעתכם קשה יותר : עצם הנדודים או חוסר השקט הנפשי של קין?

משימה :

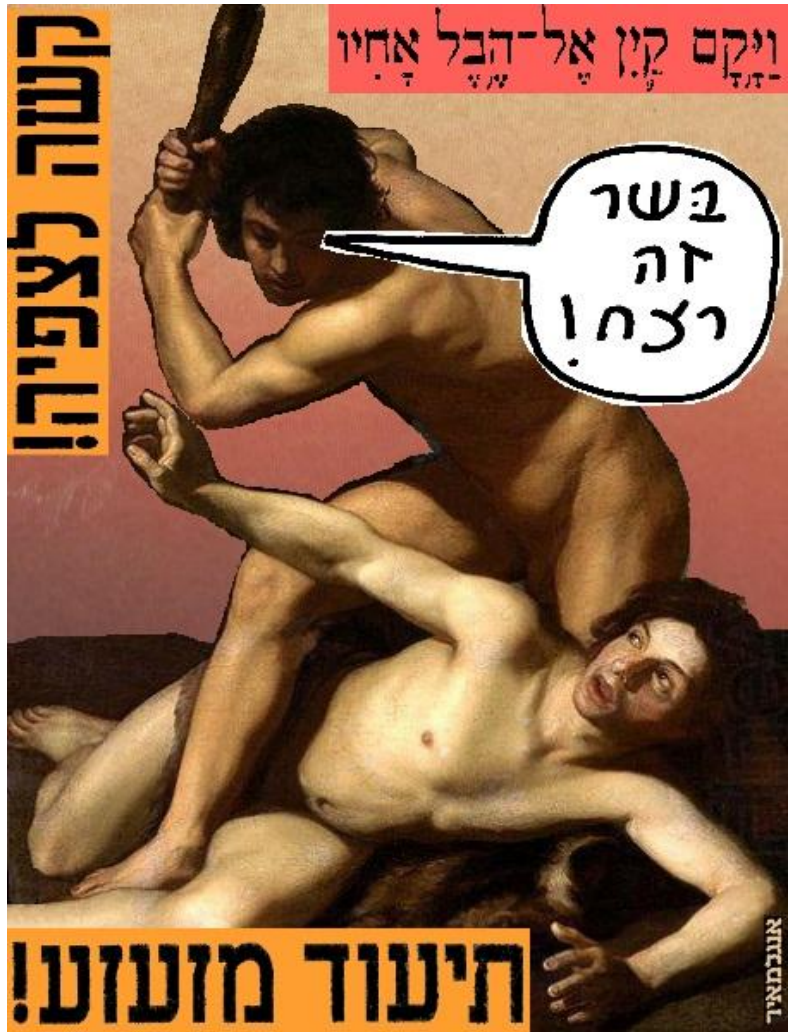
האזינו לשיר קין של פוליקר – האם היוצר מבין את קין? האם אתם מסכימים עם מילות השיר? נמקו.

<https://www.youtube.com/watch?v=uzi5dLAOr4g>

ניתן לקנח עם מעט הומור בסרטון של היהודים באים :

<https://www.youtube.com/watch?v=k9CKihjbnQ&t=2s>

ובתמונה של אנגלמאיר :

בהצלחה!!!